

Соціальна філософія

УДК:141.32:316

Тімченко О. П.

*Доктор філософських наук, доцент, завідувач кафедри
філософії Львівської комерційної академії.*

**СУСПІЛЬСТВО РИЗИКУ В КОНТЕКСТІ
КОМУНІКАТИВНОГО ПІДХОДУ**

На основі використання теорії «суспільства ризику» У. Бека запроваджується характеристика суспільства, основною проблемою якого стає продукування та розподіл ризиків.

Ключові слова: суспільство ризику, криза наукової раціональності, техногенні загрози, саморефлексія, глобалізація, комунікація.

У відповідній науковій літературі можна знайти різні визначення сучасного суспільства — «інформаційне», «постіндустріальне», «постмодерне». Всі ці визначення є наслідками саморефлексії сучасного суспільства, яке здійснюючи самоопис у відповідних поняттях та категоріях (які є вписаними у відповідні концепції), намагається самоусвідомити себе, позиціонувати себе на противагу класичному суспільству.

Це є зрозумілим з огляду на те, що людина на всіх етапах своєї еволюції усвідомлювалася як визначальний елемент суспільного поступу, а сьогодні сучасне людство не може усвідомити себе без сфери інституціоналізованої науки, яка вже не контролюється людиною, групою, перетворилась на об'єктивно існуючу соціально-історичну подію, від якої залежить доля людей. Вже на початку ХХ ст. не тільки з позицій релігійного персоналізму (наприклад, М. Бердяєва) [1, с. 545], а й з позицій методологічного раціоналізму, наприклад, Е. Гусерль критично осмислював значення науки для суспільства. «Виключне — такий епітет характеризує, починаючи з сер. ХІХ ст., вплив позитивних наук на світогляд сучасної людини. Цей чарівний вплив росте разом з добробутом, що залежить від позитивних наук» [2, с. 137]. Але разом з цим він зазначає

і ті негативні моменти, які привносить з собою наука — це «математизація свідомості» та відсторонення людей науки від життєсвіту. Відмічені Гусерлем проблеми носять методологічний характер, але небезпеки, які несе людству сучасна наука вже є глобальними і невідкладними. «Парниковий ефект», зброя масового знищення, катастрофи на атомних електростанціях — це лише верхівка проблем, до яких причетна наука. Тобто, вже крім позитивних наслідків прогресу наука продукує для суспільства ризики, які носять глобальний характер. У такій ситуації для аналізу науки в сучасних умовах досить продуктивним стає використання теорії «суспільства ризику» У. Бека. Таку назву він дає сучасному суспільству, основною характеристикою та проблемою якого стає продукування та розподіл ризиків.

У розвинутих країнах сучасного світу суспільне виробництво багатств постійно супроводжується суспільним виробництвом ризиків. Відповідно проблеми і конфлікти розподілу у відсталих країнах загострюються проблемами і конфліктами, які витікають з виробництва, визначення і розподілу ризиків, що виникають в процесі науково-технічної діяльності. «Ця зміна логіки розподілу багатства в суспільстві, заснованому на нестачі благ, логікою розподілу ризику в розвинутих країнах модерну історично пов'язана (принаймні) з двома обставинами. Вона, по-перше, спостерігається — сьогодні, це абсолютно очевидно — там і в тій мірі, в який завдяки досягнутому рівню людських і технолого-продуктивних сил, а також правових і соціально-державних гарантій і регламентації стає можливим об'єктивно зменшити і соціально обмежити справжню матеріальну потребу. По-друге, ця категоріальна зміна пояснюється ще і тим, що внаслідок стрімкого росту в процесі модернізації продуктивних сил ризику і пов'язані з ними потенціали самознищення набувають небачений донині розмах» [3, с. 21].

Очевидним стає те, що традиційні категорії та поняття вже непридатні для аналізу сучасних ситуацій ризику, а традиційні засоби вирішення відповідних проблем вже не є ефективними. Сучасні ризики характеризуються новою якістю. «Створювану ними загрозу вже не можна віднести тільки до місця їх виникнення — підприємства. По своїй суті вони загрожують життю на цій планеті, причому у всіх її виявах. Порівняно з ними професійні ризики первинної індустріалізації належать зовсім іншому століттю. Небезпеки високо розвинутих продуктивних сил в області хімії або атомної енергетики скасовують основи і категорії, в рамках яких ми до цих пір мислили і діяли, — простір і час,

праця і дозвілля, підприємство і національна держава, навіть межі між військовими блоками і континентами» [3, с. 25].

Власне така ситуація приводить з необхідністю до філософського осмислення екологічних та інших проблем, пов'язаних з науковим розвитком. Очевидним стає, що «філософії не варто нехтувати етичними питаннями, якими дедалі більше переймається кожна мисляча людина з огляду на екологічну кризу, поглиблення безодні між першими і третіми світами та загрозу ядерної війни» [4, с. 12]. У суспільно-політичній думці вже не йдеться тільки про використання природних багатств, про звільнення людини від традиційної залежності, здебільшого йдеться про проблеми, що є наслідком самого техніко-економічного розвитку. »Процес модернізації стає рефлексивним, тобто стає сам своєю темою і проблемою. На питання розвитку і використання технологій (у сфері природи, суспільства або особи) накладаються питання політичного і наукового використання (виявлення, запобігання, заховання, залучення, управління) з ризиками, які несуть очікуваному майбутньому технології, що вже використовуються або ще розробляються. Запевнення в безпеці технологій, адресовані пильній, критично налаштованій громадськості, знову і знову повинні підкріплюватися косметичним або справжнім втручанням в техніко-економічний розвиток» [3, с. 22].

У високорозвинутих багатих державах Заходу спотерігається двоякий процес: з одного боку, боротьба за хліб «насушний» порівняно із забезпеченістю продуктами харчування аж до другої половини ХХ ст. та із загрозою голоду в країнах третього світу втрачає свою актуальність як кардинальна проблема, що відсовує на другий план все інше. Багатьох людей хвилює вже не проблема голоду, а проблема «товстого живота». Тим самим процес модернізації позбавляється свого легітимного обґрунтування — подолання очевидного браку продуктів харчування, заради чого люди були готові примиритися з деякими (тепер уже не цілком) непередбаченими побічними явищами.

Паралельно розповсюджується усвідомлення того, що джерела багатства «забруднюються» зростаючою загрозою, що витікає від цих побічних явищ. Все це ні в якому разі не є новим, але довгий час залишалося непоміченим на фоні зусиль щодо подолання убогості. Завдяки надмірному розвитку продуктивних сил цей зворотний бік набуває все більшого значення. У процесі модернізації все більше і більше вивільняються такі деструктивні сили, які просто недоступні людській уяві.

Обидва джерела стимулюють наростання критики модернізації, яка визначає гучній і різкий характер публічної полеміки.

Зрозуміло, що глобалізація відкриває людуству нові перспективи об'єднання, інтеграції та співпраці, але «другою стороною медалі» виступають зазначені глобальні проблеми і небезпеки, пов'язані з критичними ризиками. Тут потрібно поставити такі запитання: чи несе в собі поняття ризику те суспільно-історичне значення, яке тут йому надається, чи не йдеться тут про початковий феномен людської діяльності, хіба ризики, які тут відділяються від індустріальної епохи, не є її власною ознакою? Зрозуміло, ризики не винахід нового часу. Мандрівники та першовідкривачі (Х. Колумб, А. Веспуччі, В. да Гама та ін.), починаючи свої подорожі, щоб відкрити нові країни і частини світу, мирилися з неминучістю ризику. Але це був особистий ризик, а не глобальна загроза для всього людства, яка виникає при розщеплюванні атомного ядра або захованні ядерних відходів. Слово «ризик» в ті часи мало відтінок мужності, пригоди, а не можливого самознищення життя на Землі.

Ліси теж вмирають вже протягом багатьох сторіч — спочатку внаслідок їх перетворення в рілля, а потім внаслідок нещадних вирубувань. Але вмирання лісів сьогодні відбувається в глобальних масштабах, як прихований наслідок індустріалізації з абсолютно іншими соціальними і політичними наслідками. Це відбувається і передусім у багатих лісами країнах (Норвегія, Швеція), які самі майже не володіють промисловістю з отруйними відходами, але вимушені розплачуватися вмиранням лісів і рослин, вмиранням видів тварин за отруйне виробництво інших індустріально розвинутих країн.

Розповідають, що матроси, які в XIX ст. падали до Темзи, гинули не тому, що тонули, а тому, що задихалися від випаровувань і отрут цієї лондонської клоаки. Прогулянка вузькими вулицями середньовічного міста теж була болісним випробуванням для нюху (що яскрава описує в своєму бестселері П. Зюскінд). Та все ж впадає у вічі, що тодішні небезпеки, на відміну від сьогоднішніх, дратували очі і ніс, тобто сприймалися органами чуття, тоді як сьогоднішні ризики, як правило, не піддаються сприйняттю і, швидше, кореняться в хіміко-фізичних формулах (наприклад, вміст отруйних речовин в їжі, радіоактивна небезпека). З цим пов'язана ще одна відмінність. Тоді їх можна було віднести до недостатньої забезпеченості гігієнічними технологіями. Сьогодні їх причина — в надмірності промислової продукції. Нинішні ризики і

небезпеки істотно відрізняються від зовнішньо нерідко схожих з ними середньовічних глобальністю своєї загрози (людині, рослинному і тваринному світу) і сучасними причинами свого виникнення. Вони загалом є продуктом передових промислових технологій і з їх подальшим вдосконаленням будуть постійно посилюватися.

Відповідно, в сучасному суспільстві змінюється акцент соціального дискурсу. На перше місце у сфері інтересів громадськості виходять глобальні екологічні, біологічні та соціальні проблеми, пов'язані з високим розвитком науки. Проблеми, пов'язані з власне економічним розвитком, і відповідна соціально-політична риторика, відходять на другорядні ролі порівняно з проблемами виживання в аспекті глобальних катастроф. »У міру появи цих обставин один історичний тип мислення і дії потрапляє в залежність від іншого або накладається на нього. Поняття індустріального або класового суспільства (як його — в широкому значенні — тлумачили Маркс і Вебер) оберталось навколо питання про те, як в соціальному відношенні нерівномірно і в той же час на законних підставах розподіляється вироблене суспільством багатство. Це перетинається з новою парадигмою суспільства ризику, яке в своїй основі базується на вирішенні схожій та все ж абсолютно іншій проблеми. Яким чином запобігти систематично виникаючим в процесі прогресивної модернізації ризикам і небезпекам, зробити їх безпечними, каналізувати, а там, де вони вже з'явилися на світ у вигляді прихованих побічних дій, так відмежувати і відвести убік, щоб вони не ставали на шляху процесу модернізації і в той же час не виходили за межі (екологічні, медичні, психологічні, соціальні) допустимого?» [3, с. 22].

В таких умовах наукове співтовариство стає чи не єдиним авторитетним «індикатором», який впливово інформує громадську думку про техногенні загрози. »Ризики, що виникають на найвищому ступені розвитку продуктивних сил, мається на увазі перш за все повністю недосягну для безпосереднього сприйняття органами чуття радіоактивність, але також шкідливі і отруйні речовини у повітрі, воді, продуктах харчування і пов'язані з цим короткочасні і довготривалі наслідки в рослин, тварин і людей, — ці ризики істотно відрізняються від багатств. Вони звільнюються системно обумовлені, часто незворотні руйнівні сили, залишаються, як правило, невидимими, ґрунтуються на каузальних інтерпретаціях, тобто виявляються тільки в знанні (науковому або антинауковому) про них, за допомогою цього знання можуть мінятися, зменшуватися або збільшуватися, драматизуватися або недооцінюватися; вони, таким

чином, значною мірою відкриті для соціальних дефініцій» [3, с. 25]. Отже, засоби інформації і розуміння ступеня ризику стають ключовими соціально-політичними позиціями.

Таким чином, наука та спільнота науковців стають соціально заангажованими (яскравим прикладом, який демонструє соціальну заангажованість науки, є «Скандал Дженсона» в генетиці). Наука перестає бути приватною справою. Науковець стає змушеним покидати межі своєї лабораторії і виносити в публічну сферу, тобто на суд громадськості свої досягнення, при цьому це повинно здійснюватися доступно суспільству мовою. Дискусія про зміст шкідливих і отруйних речовин у повітрі, воді і продуктах харчування, а також про руйнування природи і навколишнього середовища в цілому все ще ведеться тільки або переважно в природничо-наукових категоріях і формулах. При цьому залишається невідомим, що природничо-наукові формули мають соціальне, культурне і політичне значення. Відповідно, виникає небезпека — дискусія, що ведеться в хіміко — біолого-технічних категоріях про навколишнє середовище, мимовільно викликає в людей уявлення про себе тільки як про органічний механізм. Тим самим їй загрожує небезпека перетворити на свою протилежність ту помилку, в якій вона справедливо дорікала довгий час пануючий оптимізм індустріального прогресу, — перетворитися в дискусію про природу без людини, без обговорення соціального і культурного аспекту справи. «Дискусії останніх десятиріч, в яких знову і знову розгортається весь арсенал критичних аргументів на адресу техніки і промисловості, залишалися по своїй суті технократичними і натуралістичними. Вони з таким завзяттям і жаром посилалися на зміст шкідливих речовин в повітрі, воді і продуктах харчування, на порівняльні величини зростання населення, споживання енергії, потреби в продуктах харчування, дефіцит сировини і т. д., ніби ніколи і не було людини (наприклад, Макса Вебера), яка витратила немало часу, щоб довести: без урахування соціальних структур влади і розподілу, ролі бюрократії, пануючих норм і раціональних підходів це або марно, або безглуздо, або те і інше разом. Непомітно склалося таке уявлення, при якому взаємини між технікою і природою зводилися до формули злочинець — жертва. Із самого початку при такому підході (і від політичного руху в захист навколишнього середовища) залишалися приховані соціальні, політичні і культурні реалії і наслідки модернізаційних ризиків» [3, с. 27].

Дискусія, що ведеться в природничо-наукових категоріях, про шкідливі дії, таким чином, виходить з помилкового висновку, що біологічні

чинники не пов'язані із соціальними, або з такого розгляду природи і навколишнього середовища, який вилучає з кола своїх інтересів загрозу людям і пов'язані з нею соціальні і культурні значення. Одночасно поза увагою виявляється те, що одні і ті ж шкідливі речовини для різних людей залежно від віку, статі, звичок, характеру роботи, інформованості, освіти і т. д. можуть мати абсолютно різне значення.

Ризики, як і багатства, є предметом розподілу; ті і інші створюють ситуації — ситуації ризику і класові ситуації. Але тут і там йдеться про абсолютно інший продукт і інший суперечливий предмет розподілу. У випадку із суспільними благами йдеться про товари, доходи, шанси отримати освіту, майно і т. д. як про речі, які люди прагнуть отримати. Навпаки, ризики є супутнім продуктом модернізації і проводяться в такому достатку, що їм бажано запобігати, тобто їх потрібно або усувати, або заперечувати, переосмислювати. Отже, позитивній логіці привласнення, протистоїть негативна логіка відторгнення, запобігання, усунення, переосмислень.

Якщо дохід, освіта і т. д. є для окремої людини споживаними, пізнаваними на досвіді благами, то про існування і розподіл небезпек і ризиків можна взяти тільки на підставі аргументів. »Те, що завдає шкоди здоров'ю і руйнує природу, часто недоступне тілесному сприйняттю, і навіть там, де це лежить на поверхні, для об'єктивної констатації небезпеки потрібний спеціальний висновок експертів. Багато що з ризиків нового типу (радіаційне або хімічне зараження, шкідливі речовини в їжі, цивілізаційні хвороби) абсолютно не піддається безпосередньому сприйняттю людини. На передній план все більше і більше висуваються небезпеки, яких люди, ним схильні, часто не бачать і не відчують, небезпеки, які виявляються вже і не за життя самих цих людей, а на їх нащадках, в будь-якому випадку такі небезпеки, для виявлення і інтерпретації яких потрібні «сприймаючі органи» науки — теорії, експерименти, вимірювальні інструменти. Парадигмою цих небезпек є змінюючі генетичну структуру наслідки радіоактивності, які, як показала аварія ядерного реактора в Харсбурзі, хоча і не відчуються потерпілими, але, створюючи жахливі нервові навантаження, ставлять їх в повну залежність від думок, помилок і розбіжностей експертів» [3, с. 31]. Отже, наука, спільнота науковців виступає на рівні з релігією, літературою, політикою одним з компонентів, які формують громадську думку та впливають на суспільні настрої.

Випробування ризиком припускає нормативний горизонт втраченої упевненості, порушеного довір'я. Навіть там, де ризики фігурують у вигляді цифр і формул, вони залишаються пов'язаними з певною територією, залишаються математичними згустками порушених уявлень про гідне людини життя. В них вимагається повірити, випробувати їх на власному досвіді у такому вигляді неможливо. В цьому значенні ризики виявляють собою об'єктивно представлені негативні образи утопій, в яких гуманне або те, що від нього залишилося, консервується і наново оживає в модернізаційному процесі. Цей невидимий нормативний горизонт, де стає наочним тільки сумнівний характер ризиків, не можна усунути ні математичним, ні експериментальним шляхом. За всіма розглядами, по суті, рано чи пізно постає питання про прийнятність, тобто старе і вічно нове питання про те, як ми хочемо жити? Чи заслуговує збереження людське в людині і природне в природі і що це таке? Набуваючи щораз більш широкого розповсюдження, розмови про катастрофи в цьому значенні суть утрироване, доведене до крайності, що прийняло форму ділової суперечки, вираз того, що такий розвиток небажаний. »Ці старі і вічно нові питання про те, що є людина і як ми відносимося до природи, можуть поперемінно появлятися в повсякденному житті, в політиці, в науці. На високій стадії розвитку цивілізації вони включаються в порядок денний в першочерговому порядку, у тому числі і перш за все там, де вони до певного часу виступають як би в шапці-невидимці математичних формул і методологічних контроверз. Констатації ризиків є та форма, в якій етика, а разом з нею філософія, культура, політика знову займають своє місце в центрах модернізації — в економіці, природних науках, технічних дисциплінах. Констатації ризиків — це ще не визнаний, нерозвинений симбіоз природних і гуманітарних наук, буденної раціональності і раціональності експертів, інтересу і факту. Одночасно вони ні те ні інше окремо. Вони те і інше разом, причому в новій формі. Їх вже не можна розвивати і фіксувати ізольовано, відповідно до власних стандартів раціональності. Вони припускають взаємодію поверх переживаючих серйозні труднощі наукових дисциплін, суспільних груп і підприємств, взаємодія над управлінням і політикою або, що вірогідніше, вони розпадаються на суперечливі дефініції, на боротьбу дефініцій» [3, с. 33].

Істотний і такий, що має наслідки, висновок полягає в тому, що у визначеннях ризику порушується монополія науки на раціональність. Існують конкуруючі, конфліктні претензії, інтереси і думки різних учас-

ників модернізації і груп потерпілих, які в дефініціях ризику мимоволі повинні розглядатися в єдності — як причина і наслідок, винний і потерпілий. Потрібно визнати, що багато учених беруться за справу зі всім запалом і пафосом своєї ділової раціональності, їх професійні зусилля зростають пропорційно зростанню політичному змісту їх дефініцій. Але за самою суттю своєї роботи вони залежать від соціальних, тому ніби наперед заданих очікувань і оцінок: де і як проводити межу між вже врахованими і більш непіддатливими обліку шкідливими діями? Як ще один аргумент, можна навести думку Г.Г. Гадамера про те, що в науковця, щойно він виходить з тиші своєї аудиторії та захищеної від доступу сторонніх лабораторії з'являється політична відповідальність. »Науковець повинен знати до чого призведе його слово, і бути готовим відповідати за це. Проте, демонічна сторона цього взаємозв'язку полягає в тому, що він, з огляду на цю дію, піддається спокусі сказати те, що йому насправді диктує громадська думка, або державні інтереси. Тут існує взаємозв'язок між свободою висловлення думки та несвободою в мисленні» [5, с. 29]. Наскільки компромісні прийняті при цьому масштаби? Чи потрібно миритися з можливістю екологічної катастрофи ради задоволення економічних інтересів? Ситуація кризи наукової раціональності загострюється також специфікою глобалізаційних процесів. Наука підпорядковується економічній сфері суспільного існування. Вона спрямована вже не стільки на пошук істини, як на пошуки покращення функціонування економічної сфери. З іншого боку, фундаментальні наукові дослідження стають можливими завдяки фінансовій підтримці могутніх фінансових компаній (Транснаціональних Компаній). Це принципово міняє внутрішню ситуацію в науці. Означене яскраво демонструє Ж.-Ф. Ліотар в своїй знаковій праці «Ситуація постмодерну», говорячи про легітимацію знання через ефективність. »Проблема поставлена таким чином: апаратура, що оптимізує досягнення людського тіла для доведення будь — чого, вимагає додаткових затрат. Отже, без грошей немає ні доведення, ні перевірки висловлювань, ні істини. Наукові мовні ігри стають іграми багатих, або: найбагатші мають більше всього шансів довести свою правоту. Рівняння складається з багатства, ефективності та істини» [6, с. 109].

Отже, настанова в дослідженні ризиків обертається в проблему там, де учені все ще виступають з монопольними претензіями на раціональність. Дослідження надійності реакторів обмежуються оцінкою певних ризиків, що піддаються кількісному аналізу на прикладі вірогідних

аварій. Розміри ризику із самого початку зводяться до проблеми технічної керованості. Навпаки, широкі верстви населення і супротивники атомної енергетики хвилює передусім потенціал катастроф, пов'язаний з ядерною енергетикою. Навіть вірогідність аварії, що вважається нікчемною, стає дуже висока там, де аварія означає знищення. Крім того, в публічних дискусіях грають роль такі особливості ризику, які ученими зовсім не досліджуються, наприклад, розповсюдження атомної зброї, суперечність між людським організмом і безпекою, довгостроковість і безповоротність ухвалених технологічних рішень, що ставлять під загрозу життя наступних поколінь. «Іншими словами, в дискусіях про ризики оголюються тріщини і розриви між науковою і соціальною раціональністю в обігу з цивілізаційними ризиками. Сперечаються, не слухаючи один одного. Одна сторона ставить питання, на які інша не дає відповіді, ця інша сторона відповідає на питання, що не зачіпають суть того, про що її запитують і що породжує страхи» [3, с. 34].

Наукова і соціальна раціональність розділені навпіл, але в той же час залишаються залежні одна від одної, оскільки поєднані безліччю ниток. Строго кажучи, навіть розрізнити їх стає все важчим. Наукові заняття ризиками індустріального розвитку в тій же мірі співвіднесені із соціальними очікуваннями і оцінними горизонтами, в який соціальна полеміка і сприйняття ризиків, у свою чергу, залежать від наукових аргументів на дослідження ризиків услід питанням, що задаються ворогами техніки, яких воно покликане приборкати, останніми роками випало небачене матеріальне заохочення. Публічна критика і суспільна стурбованість черпають сили з діалектичного протистояння експертизи і контрекспертизи. Без наукових аргументів вони глухі, більш того, вони часто не в змозі сприймати в більшості випадків невидимий об'єкт і процес своєї критики і своїх страхів. Дещо змінивши відомий вислів, можна стверджувати: науковий раціоналізм без соціального порожній, соціальний без наукового — сліпий.

З цього очевидно стає роль науки в сучасному суспільстві. З одного боку, наука виступає рушієм суспільного прогресу, а з іншого, рушійною силою тієї загрози, яка нависає над суспільством, а найважливіше, наука виступає тим інститутом, який повинен інтерпретувати для громадськості всі виклики та небезпеки. Отже, наука стає суспільно заангажованою, експертні оцінки науковців стають вагомими аргументами в різноманітних політико-економічних стратегіях. Але ситуація ускладнюється кризою наукової раціональності. Відповідно до цього, з

необхідністю постає потреба в аналізі системи наукової раціональності, зокрема, її розвитку та зміни в її межах статусу суб'єкта, тобто здійснити аналіз методологічної культури науки.

Список використаних джерел:

1. Бердяев Н. А. О рабстве и свободе человека / Н. А. Бердяев // Опыт парадоксальной этики / [сост. и вступ. ст. В. Н. Калюжного]. — М.: ООО «Изд-во АСТ»; Харьков: «Фолио», 2003. — 701 с.
2. Гуссерль Э. Логические исследования. Картезианские размышления. Кризис европейских наук и трансцендентальная феноменология. Кризис европейского человечества и философия. Философия как строгая наука. / Э. Гуссерль. — Мн.: Харвест, М.: АСТ, 2000. — 752 с.
3. Бек У. Общество риска. На пути к другому модерну / У. Бек; [пер. с нем. В. Сидельника и Н. Фьодоровой; послесл. А. Филиппова]. — М.: Прогрес-Традиция, 2000. — 384 с.
4. Гинзбург В. Л. Международное гуманистическое движение и «Гуманистический манифест 2000» / В. Л. Гинзбург // Современный гуманизм: Документы и исследования. — М.: Российское гуманистическое общество, 2000. — 35 с.
5. Гадамер Х.-Г. Актуальность прекрасного / Х.-Г. Гадамер. — М.: Наука, 2010. — 342 с.
6. Лиотар Ж. Ф. Состояние постмодерна / Ж. Ф. Лиотар. — СПб.: Алтея, 1998—160 с.

Стаття надійшла до редакції 05.07.2013 р.

Тимченко А. П. Общество риска в контексте коммуникативного подхода

На основе использования теории «общества риска» У. Бека осуществляется характеристика общества, основной проблемой которого становится производство и распределение рисков.

Ключевые слова: *общество риска, кризис научной рациональности, техногенные угрозы, саморефлексия, глобализация, коммуникация.*

Timchenko AP The risk society in the context of the communicative approach

Through the use of the theory of "risk society" Ulrich Beck is characteristic of society, the main problem which is the production and distribution of risk.

Keywords: *risk society, the crisis of scientific rationality, man-made threats, self-reflection, globalization, communication.*